

Чорний І. В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Чорна В. Л.

Державний біотехнологічний університет

ВАТСОН У РОЛІ ХОЛМСА В РЕТРОДЕТЕКТИВАХ КШИШТОФА БОХУСА З ЦИКЛУ «ВАХМІСТР»

Стаття присвячена творчості сучасного польського письменника Кшиштофа Бохуса. Розглянуто романи «Вахмістр» (2020) та «Вахмістр. Кінець гри» (2021), що складають міні-цикл історичних детективів, які є приквелом до тетралогії письменника про радника Кристіана Абеля, у якому показано історію знайомства героя зі своїм вірним помічником вахмістром Густавом Кукулкою. Романіст використовує аналогічні художні прийоми, що й у попередніх ретродетективах. Події відбуваються у великому місті (Данцигу/Гданську), колізія романів базується на якійсь таємниці, що має подвійне дно (містичне і реалістичне), і, нарешті, рушійною силою сюжету є кохання героя до прекрасної жінки. Основною відмінністю діалогії від тетралогії є те, що на місці сищика (Абеля/Холмса) опиняється його вірний помічник (Кукулка/Ватсон), який розкриває кримінальні злочини не зовсім законними методами. Відтак децю змінюються і акценти в базовій для архітектоніки романів тріаді. Скупішими стають описи місцевого колориту з огляду на недостатню освіченість головного героя. Поети́зація старовини зустрічається лише в тих розділах, де йдеться про Абеля, який милується пам'ятками Данцига. Містико-релігійне забарвлення злочинів не вводить Кукулку в оману й герой майже одразу знаходить раціональне пояснення того, що відбувається. Жінка, в яку закоханий герой, не є фатальною красунею, яка пов'язана зі злочинами і згубно впливає на сищика, а навпаки слугує для нього рятівницею, допомагаючи зберегти людяність. Кукулка, пройшовши складну школу життя від звичайного підлітка-злodingки до обпаленого війною воїна і підofiцера поліції і виробивши свій власний кодекс честі, стає втіленням мрії читача й самого автора про надгероя, який змагається зі злом, не зважаючи на загальноприйняті правила та заборони.

***Ключові слова:** роман, ретродетектив, цикл, місцевий колорит, сюжет, образ, образна система, герой.*

Постановка проблеми. Одним із поширених елементів архітектоніки детективного твору є присутність у ньому не тільки головного героя-сищика, який розплутує кримінальні загадки, а й фігури супутника, що допомагає герою успішно вирішувати завдання і долати всілякі перешкоди. Ця традиція бере свій початок від творів класика кримінального жанру А. К. Дойла, де поруч з Шерлоком Холмсом практично завжди знаходиться його вірний літописець і помічник доктор Ватсон, набуває поширення в добу «золотого віку» детективу в творах А. Крісті (капітан Гастингс поряд з Еркюлем Пуаро), Ж. Сіменона (інспектори Лука, Лапунт, Жанв'є з команди комісара Мегре), Р. Стаута (помічник Ніро Вульфа Арчі Гудвін), Е. С. Гарднера (помічник Перрі Мейсона Пол Дрейк), і збереглася й в сучасній детективній літературі, наприклад, в українському детективі в творах А. Кокотюхи (дантист-львовознавець Шацький при адвокатіві

Клімі Кошовому), В. Івченка (біограф Івана Підпригори граф Осика-Маєвський).

Як не дивно, в той час, коли постаті головних героїв детективних творів інколи стають об'єктом дослідження літературознавців, розвідок, присвячених їхнім супутникам майже немає. А тим часом ці персонажі відіграють значну роль як у розвитку сюжетів кримінальних романів, так і в організації їхньої композиції. Зазвичай вони виконують функції хронікерів, фіксуючи те, що робить герой. Інколи дають сищикові поради або збирають для нього інформацію, яка потім стає предметом аналізу інвестигатора. Проте трапляється й таке, коли супутники сищика раптом опиняються на його місці, проводячи самостійне розслідування. Так би мовити, Ватсони стають Холмсами. Саме з таким випадком ми стикаємось у діалогії сучасного польського письменника Кшиштофа Бохуса «Вахмістр», яка є продовженням, вірніше прикве-

лом до циклу ретродетективів про радника Кристиана Абеля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з організацією образних систем творів детективного жанру, не так часто привертають до себе увагу літературознавців. Аналізуючи детективи, дослідники найчастіше звертаються до їхньої проблематики, жанрових ознак, відтворення епохи (якщо мова йде про історичні детективи), особливостей розслідування злочинів, колізій, конфліктів тощо. Коли мова йде щодо персонажів кримінальних романів, то вчені насамперед вивчають образи головного героя/героїв та його/їх найпоказовіших опонентів-злочинців. На другорядних персонажів, до яких чомусь віднесено й образи супутників/помічників інвестигатора увага літературознавців майже не розповсюджується. Звичайно, вони згадуються, проте лише побіжно. Наприклад, у класичному нарисі К. Чуковського «Про Шерлока Холмса», присвяченому творчості А. К. Дойла, мова йде виключно про головного героя детективних оповідань англійського письменника. Доктора Ватсона дослідник лише цитує, наводячи вислови цього персонажа з характеристиками сищика з Бейкер-стріт. Багато дослідників взагалі вважають образ Ватсона «технічним», який слугує або задля поділу оповіді на окремі фрагменти (В. Шкловський), або для створення фону, на якому краще видно винятковість головного героя (Ю. Юрасова) [3, с. 119]. Спростовуючи цю думку, сучасна українська дослідниця Л. П. Расевич, яка присвятила дисертаційне дослідження (2016) образу Шерлока Холмса [3], Ватсонові також приділяє не так багато уваги, зосереджуючись тільки на «іміджево-творчій сюжетно-композиційній ролі» цього персонажа [3, с. 118].

Цікаві спостереження щодо образу супутника Еркюля Пуаро капітана Гастингса зробила М. П. Тугушева в книзі «Під знаком чотирьох». Зіставляючи Гастингса з Ватсоном, вона зауважує: «Треба визнати, що він не такий скромний, як Ватсон, який обрав собі роль реєстратора пригод Шерлока Холмса з посильною в них участю. Гастингс сам хоче бути Шерлоком Холмсом, тому що у нього, знаєте, «талант на дедукцію», як простодушно повідомляє він читачеві <...>. Гастингс не тільки позбавлений скромності Ватсона, але і його чарівності, і просто дивно, яким терплячим буває Пуаро з цим дурним і настирливим упертюхом. Але Пуаро теж, немов Холмсу, треба когось просвітлювати і наставляти в мистецтві розслідування «таємничих подій» [4, с. 153]. Таким чином

акцентується обставина, що інколи помічник може/хоче посісти місце героя-сищика. На жаль, дослідниця обмежилась лише констатацією цього прийому детективних романів.

Сучасний польський історичний детектив (польською «kryminał retro») залишається маловивченою цариною для літературознавства. Досліджуються лише поодинокі явища, насамперед, доробок найзначніших авторів, які ушляхились на цій ниві, як от Марек Краєвський [8]. Творчість Кшиштофа Бохуса, який успішно працює в жанрі як психологічного, так і історичного детективу, вже також починає цікавити дослідників. З'явилося кілька розвідок, у яких аналізуються романи письменника з циклу про Кристиана Абеля. Твори з циклу «Вахмістр», написані й видані нещодавно, поки що практично не досліджено. Існують лише мережеві відгуки та кілька інтерв'ю письменника польським часописам, у яких він торкається питань поетики цих книжок. А тим часом діалогія заслуговує, як на нашу думку, уважного прочитання і осмислення професійними дослідниками, оскільки репрезентує певну жанрову модифікацію сучасного польського ретродетективу.

Постановка завдання. У цій розвідці, що продовжує цикл наших статей з опанування сучасного польського історичного детективу, розпочатий роботами про твори Кшиштофа Бохуса [6], Річарда Цвірлея [7] та Іди Змеєвської, ми розглянемо художню своєрідність циклу К. Бохуса «Вахмістр». Аналіз цих творів допоможе нам розширити уявлення щодо сучасного історичного детективу [1] в цілому і польського ретродетективу в такому його жанровому різновиді, як нуар, зокрема, а також поглибити знання про особливості архітекtonіки творів детективного жанру [2].

Виклад основного матеріалу. Ретродетективна діалогія «Вахмістр», як її схарактеризував сам автор, є «літературною прелюдією» до тетралогії про радника Абеля [12, с. 90]. Події романів «Вахмістр» (2020) та «Вахмістр. Кінець гри» (2021) відбуваються взимку 1929–1930 рр. за кілька років до подій, описаних у романі «Чорний манускрипт». Кристиана Абеля щойно переводять до нового місця служби, де він знайомиться зі своїм майбутнім вірним помічником у розплутуванні складних кримінальних загадок вахмістром Густавом Кукулкою. Місцем, де розгортається оповідь, виступає Вільне місто Данциг – улюблений край письменника. «Завжди повторюю, – зазначає Бохус, – що Помор'я є моєю Землею Обітваною. Я там народився і повсякчас туди повер-

таюсь. Це походження вважаю даром небесним. Адже Помор'я з його космополітичним минулим, багатозаровою історією та чудовими пам'ятками є ідеальним місцем декорацій для моїх книжок у стилі ретро» [11, с. 17].

Данциг/Гданськ у дилогії, за словами романіста, «чорний, атакістичний і ненажерливий водночас. Сюжет щільний, сповнений несподіваних змін ситуації, показаний з різних перспектив. У «Вахмістрі» я намагався створити настрій певної напруженості й тривожності, який характерна для романів жанру нуар. Вийшла книга, у якій читачі знайдуть мої улюблені теми: кримінальні загадки і коди для втаємничених, темну атмосферу та увагу до реалій епохи, жакливі злочини та заплутані змови, великі пристрасті і хворі захоплення» [12, с. 91]. Таким чином, авторське визначення жанру дилогії – романи нуар. Як бачимо з наведених Бохусом художніх прийомів, він вважає нуар саме жанром, а не стилем. Хоча у «Вахмістрі» жанрові ознаки поєднуються зі стильовими засобами. Взагалі, питання щодо визначення суті нуару досить складне, що вдало показано С. О. Філоненко у її цікавій роботі «100 відтінків чорного: нуар як жанр і стиль у сучасній масовій літературі». Дослідниця порівнює зразки нуару в кінематографі й літературі, роблячи слушні висновки щодо нетотожності цих двох явищ.

«Вахмістр» і «Вахмістр. Кінець гри» в жанровому плані відповідають не всім ознакам, вказаним С. О. Філоненко. Відповідність першим трьома пунктам у текстах Кшиштофа Бохуса можна углядіти (похмурі часи «Великої Депресії», нічне життя великого міста, низка жорстоких злочинів), особливо відносно атмосфери, відтвореної в книжках: «Моральні оцінки, як правило, розмиті: жорстокість і несправедливість світу, тотальна корумпованість влади просто змушують героя вдаватися до насильства задля захисту самого себе чи близьких, часом задля помсти. Читача схиляють співчувати герою, не бездоганному в моральному сенсі; власне, позитивним героєм вважається той, хто вижив у фіналі» [5, с. 26]. Інші три пункти, виокремлені дослідницею, в дилогії значно інтерпретовано. Герой романів Густав Кукулка не є маргінальним злодієм, скоріше нагадуючи персонажів «крутого детективу» – персонажів Раймонда Чандлера та Міккі Спіллейна, які не добирають засобів задля влаштування своїх проблем. Жінка поряд з героєм існує, проте не фатальна, а така ж знедолена, як і її партнер. Вона не знищує Густава, а намагається врятувати його від чорного відчаю, в провалля якого той поволі котиться. Та

й соціальні й родинні норми вахмістром не заперечуються. Він змагається з окремими проявами соціальної несправедливості, не намагаючись щось змінити в системі докорінним чином.

Сюжети романів дилогії будуються за тією ж формулою, що й частини тетралогії про Абеля: місто – таємниця – кохання. Всі події відбуваються у великому місті, яке виступає у романах Бохуса майже самостійним персонажем. Письменник багато уваги приділяє як описам речових реалій змалюваного часу, так і відображенню соціальних відносин, звичаїв і звичок: «Хочу підкреслити, що я дуже обережно підходжу до змалювання реалій тих часів, соціальних настроїв, топографії описуваних місць і навіть архітектурних деталей» [11, с. 18]. Проте зображення місцевого колориту дещо змінюється в порівнянні з тим, як це було в тетралогії. Змінився головний герой. Замість аристократичного, рафінованого інтелектуала Абеля, очима якого сприймалось Вільне місто Гданськ, прийшов Густав Кукулка – виходець із простого народу. Йому не властива, як Кристіану, рефлексія при спогляданні відомих пам'яток архітектури та живопису, оскільки він не обізнаний на історії мистецтва. Він просто констатує наявність тої або іншої будови, звертаючи увагу на другорядні деталі: бруд, колір, кількість поверхів тощо. Поетизовані, сповнені власного ставлення до пам'ятки описи в дилогії подаються або від особи автора, або знову ж таки у сприйнятті Абеля: «Він знайшов місце біля вівтаря з картинами Антона Мюллера. Розіп'ятий Ісус, вже примирившись зі своєю долею, дивився вниз на купку скорботних вірних. Абель завжди розмірковував, ким була та жінка, яка пристрасно обіймала підніжжя хреста, уособлюючи весь біль після смерті Іскупителя. Кого помазав на цю роль великий Антон? Марію чи Марію Магдалину? Хто страждав більше: мати чи улюблениця, молода жінка, якій він був особливо дорогий? На задньому плані художник розмістив панораму Гданська XVII століття з його набережними, вежею костюлу Св. Марії та Нагірною брамою. Ніби красвидом Страстей Господніх були не суворі мури Єрусалиму, а луки біля шляхетного міста Гданська» [9, с. 41]. Показово, що описи ці відіграють певну роль у сюжеті твору. Так, наприклад, у наведеному уривку намічено конфлікт між Магір'ю, уособленою в образі настоятельки монастирської школи сестри Бернадетти, яка лише вдає святість, та її вихованками – жертвами розпусти розбещених можновладців, яких символізує Марія Магдалина.

Таємниці, що стають стрижнями детективних колізій у романах дилогії, традиційно для творів

Бохуса отримують подвійне дно. Спочатку злочини мають містико-релігійне забарвлення, яке потім набуває природного пояснення. Зникнення молодих красунь-блондинок у романі «Вахмістр» Абель з Кукулкою спочатку пов'язують з діяльністю таємного расистського ордену, яким керує напівбожевільний хірург професор Ленц. І лише поступово з'ясовується, що дівчата стають рабнями для вдоволення сексуальних фантазій сенатора-маніяка Ренне. У романі «Вахмістр. Кінець гри» низку зухвалих пограбувань помешкань заможних містян, на перший погляд, пов'язують також з діями підпільної релігійної організації, оскільки на місцях злочинів грабіжники залишають клаптики паперу з цитатами з Біблії, а після скоєння пограбування діляться частиною здобичі з бідними людьми. Тривале розслідування приводить сищиків до банди звичайних волоцюг, які маскувались під робінгудів. Як завжди в Бохуса, коріння злочинів має соціальне підґрунтя й викликане безкарністю пануючої верхівки, яка паразитує на суспільстві.

Кохання виступає в діалогії визначною рушійною силою. Тут немає, як зазначалось вище, фатальних красунь, які штовхають героя на безумства й злочини. В обох романах діалогії зображено стосунки Кукулки з однією й тією ж жінкою – Марленою Боем, яку герой покохав з першого погляду: «Що він мусив їй сказати? Що відтоді, як він її побачив уперше, завжди засинав із її образом перед очима? І що грім вразив його просто так, без великого дзвону та особливих сповіщень? Його, кого до цього вражали тільки на боксерських поєдинках» [9, с. 328]. Марлена стає для Густава дороговказною зіркою, що виводить героя з найпохмуріших ситуацій, допомагає йому зберегти людяність. Впродовж всієї оповіді Марлена ніби змагається з іншою жінкою, яка відіграє важливу роль у житті Кукулки і яку умовно можна вважати «фатальною». Це сестра вахмістра, що втратила розум після зґвалтування. Заприсягнувшись будь-що помститися за неї, Густав йде до мети, використовуючи всі дозволені й недозволені засоби. «Він пролив багато крові, але це було необхідно. Він був то винен Ельці. Смерть за смерть, страждання за страждання. Коли справедливість забуває про вас, ви повинні нагадати про неї самі» [10, с. 321]. Поступово він втрачає зв'язок з реальністю, майже втрачаючи людську подобу й розум. Саме Марлена рятує героя від останнього кроку за межу розвітлення: «Вона знала одне. Він належав їй. Таким, яким він був: незграбним у рухах, спонтанним, загадковим, трохи грубим. Поглинений таємницями, до яких

навіть вона не мала доступу. Тільки з ним відчувала себе в безпеці. Вперше переконалася, що на світі є чоловік, для якого вона найважливіша. Вона, Марлена Боем, двадцяти восьми років, яка не знала кохання до нього. Життя підносило їй лише часи, удари та розчарування. Щастя було зарезервовано для інших. Завдяки ж йому вона вже була не одна» [10, с. 307].

Головною відмінністю діалогії від циклу про радника Абеля стає зміна героя. На перший план замість сищика виходить його вірний помічник. Умовно, доктор Ватсон стає Шерлоком Холмсом. «Коли я писав перші чотири томи серії, – зазначає Бохус, – мені здавалося очевидним, що точка зору радника Абеля була провідною та конститутивною рисою циклу. Абель: методичний, трохи холоднокровний і проникливий поліцейський грав у цьому дуєті головну роль. Кукулка виконував роль його броньованого кулака, людини для особливих завдань, яка в разі потреби виходила за межі слідства. Так було до тих пір, поки на горизонті не з'явилася ідея романів з вахмістром на першому плані. А потім виявилось, що Кукулка, який досі перебував у тіні свого покровителя і бездумно виконував його накази, має що запропонувати й сам» [11, с. 18]. У використанні цього прийому, як зазначає сам письменник, він не самотній. Ним користуються і деякі колеги Бохуса по цеху, наприклад, Річард Цвірлей. У циклі Цвірлея про Антона Фішера в розслідуванні деяких злочинів, пов'язаних, насамперед, з діяльністю представників офіційних структур, головний герой інколи підміняється другорядним персонажем, переважно злодієм Толеком Грубінським, якого не стримують межі закону [7].

Саме такий герой, не стримуваний умовностями закону, й потрібний був Бохусові, який, за його зізнанням, трохи втомився від дещо закомплексованого Абеля. Кукулка «не такий розумний, як Абель, – порівнює обох своїх героїв автор, – проте має багато інших якостей, яких не вистачає раднику. Він розуміє мову сили і може нею користуватися, тому що його університетом була вулиця. Більше того, він може правильно використовувати цю свою якість. Приймавши абелівську філософію (є провина – має бути покарання), він насичує її іншим, специфічним змістом. Дотримується принципу, що мета виправдовує засоби, особливо коли закону не вдається протистояти безжальним, цинічним бандитам. І водночас задовольняє якусь приховану в кожному з нас елементарну тугу за перемогою добра над злом, яке на наших очах, у тій чи іншій формі, запанувало над навколишнім світом» [11, с. 18].

У тетралогії Кристіана й Густава показано вже як добре зіграний дует. Вони органічно доповнюють один одного. Аналітичний розум Абеля, здатний вибирати єдину правильну версію з кількох, поєднується з грубою безжальною силою Кукулки, не обтяженого якимись моральними засадами. У «Вахмістрі» Бохус показує витoki цього дуету. Фігура Густава Кукулки отримує власну історію, показано генезу цього характеру. Причому історія ця викладається автором не одразу, а поступово. Якщо в першій частині диалогії міститься оповідь про нещодавнє минуле героя, що пережив трагедію зі згвалтуванням гаряче любимої сестри, то в другій розповідається про більш ранній період його біографії – дитячі та юнацькі роки. Кукулку виховала вулиця. Потрапивши до підліткової банди, переживши багато карколомних пригод з друзями дитинства, Густав рішуче зрікся свого минулого і вирішив почати нове життя, перейшовши на бік Закону. Проте досвід, набутий у банді, став йому в нагоді. «Кукулка знав діалект, яким повсякденно користувалися злочинці, – мову цинізму й сили. Він знав, що таке бруд і сморід. Не нюхав світ через парфумовану хустку. Був як п'ята колона в поліцейській формі» [10, с. 44].

Ще однією школою життя для Густава стала війна. Кукулка вийшов з пекла Першої світової загартованим і з певними твердими переконаннями. В цьому він почасти нагадує героїв-помічників з класичних зразків детективного жанру. І Ватсон, і Гастингс також у минулому були на військовій службі. Так само, як і персонажі ретродетективного циклу Річарда Цвірлея Фішер, Ашмутат, Грубінський. Війна перетворює хлопців на справжніх чоловіків. Звісно, якщо вони мають міцний моральний стрижень, який тільки загартовується у полум'ї війни. Кукулка, повернувшись до мирного буття, сформулював для себе тверде життєве кредо: «Йди вперед, пробиваючись кулаками. Відповідай на кожен удар, ніколи не підставляючи іншу щоку. Залиш це тим вівцям зі святими образами в руках. Завжди сплачуй свої борги. Чоловіче братство – єдине, у що варто вірити. Немає Бога, є лише фальшиві Месії... Ця віра врятувала йому життя в окопах, коли він, як і мільйони інших приречених, щодня плескався в багнюці, лайні та власному страху. Все або нічого. Якщо вірність, то до болю. Довіра до товариша по зброї. Затупить тебе власними грудьми, якщо й ти, коли прийде час, не будеш вагатися» [9, с. 326]. Познайомившись з Абедем, вахмістр спочатку не сприймає того серйозно, відчуваючи різницю між ними. Радник надто «правильний», як на його думку, надто освічений. Проте ця різниця не стає непереборною

прірвою. З часом вони придивляються й потроху притираються один до одного. Абель визнає, що методи помічника інколи бувають дієвішими за його власні. Особливо за умови розслідування злочинів, пов'язаних із сильними цього світу. Тому Абель-Холмс у диалогії мимоволі поступається місцем Кукулці-Ватсону, віддаючи вахмістрові головну роль. Зміна акцентів на фігурах сищицького дуету дозволила автору реалізувати улюблену ідею щодо невідворотності покарання за злочини. Як би високо не знаходився злодій на соціальних щаблях, майже завжди знайдеться месник на кшталт «брудного Гаррі» [12], який наведе лад своїми методами, хай і не зовсім законними.

Висновки і пропозиції. Міні-цикл історичних детективів Кшиштофа Бохуса «Вахмістр» є приквелом до тетралогії письменника про радника Кристіана Абеля, де показано історію знайомства героя зі своїм вірним помічником вахмістром Густавом Кукулкою. Романіст використовує аналогічні художні прийоми, що й у попередніх ретродетективах. Події відбуваються у великому місті (Данцигу/Гданську), колізія романів базується на якійсь таємниці, що має подвійне дно (містичне і реалістичне), і, нарешті, рушійною силою сюжету є кохання героя до прекрасної жінки. Основною відмінністю диалогії від тетралогії є те, що на місці сищика (Абеля/Холмса) опиняється його вірний помічник (Кукулка/Ватсон), який розкриває кримінальні злочини не зовсім законними методами. Відтак дещо змінюються і акценти в базовій для архітекtonіки романів триаді. Скупішими стають описи місцевого колориту з огляду на недостатню освіченість головного героя. Поетизація старовини зустрічається лише в тих розділах, де йдеться про Абеля, який милується пам'ятками Данцига. Містико-релігійне забарвлення злочинів не вводить Кукулку в оману й герой майже одразу знаходить раціональне пояснення того, що відбувається. Жінка, в яку закоханий герой, не є фатальною красунею, яка пов'язана зі злочинами і згубно впливає на сищика, а навпаки слугує для нього рятівницею, допомагаючи зберегти людяність. Кукулка, пройшовши складну школу життя від звичайного підлітка-злодюжки до обпаленого війною воїна і підполіцейського і виробивши свій власний кодекс честі, стає втіленням мрії читача й самого автора про надгероя, який змагається зі злом, не зважаючи на загальноприйняті правила та заборони. Будучи першою спробою наукового осмислення історичних детективів Кшиштофа Бохуса з циклу «Вахмістр», наше дослідження не могло охопити

всі проблеми, пов'язані з цими творами. Можливі подальші розвідки, предметом яких можуть стати проблематика, поетика діалогії, особливості архітекτονіки романів, топоекфразис у них. Пер-

спективним було б зіставити цей міні-цикл ретро-детективів Бохуса з творами Річарда Цвірлея про Антона Фішера, оскільки в них перегукуються деякі теми і є схожі за функціями персонажі.

Список літератури:

1. Валуева Н. Historical mystery : исторический детектив и/или ретро-детектив. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер.: Літературознавство*. 2014. Вип. 2 (2). С. 27–36.
2. Осьмухина О. Ю. Образ героя-детектива: специфика интерпретации литературой и современным кинематографом. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2019. Т. 12. Вып. 2. С. 389–393.
3. Расевич Л. П. Шерлок Холмс А. Конан Дойля як інтерпретація «міфу надлюдини» у форматі мідллітератури : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / Кам'янець-Подільський національний університет. Кам'янець-Подільський, 2016. 217 с.
4. Тугушева М. П. Под знаком четырех. О судьбе произведений Э. По, А. К. Дойла, А. Кристи, Ж. Симеона. М. : Книга, 1991. 287 с.
5. Філоненко С. О. 100 відтінків чорного: нуар як жанр і стиль у сучасній масовій літературі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: філологія : зб. наук. ст.* Бердянськ : БДПУ, 2014. Вип. II. С. 24–31.
6. Черный И. В. Город-тайна-любовь как основа поэтики исторических детективов Кшиштофа Бохуса. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31. № 3. Ч. 2. С. 194–201.
7. Черный И. В. Злодеи-сыщики и полицейские-злодеи в ретродетективах Рышарда Цвирлея. *Philological science and education: transformation and development vectors : Collective monograph*. Vol. 2. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 2021. P. 338–354.
8. Bajda A. Intelektualne walory powieści kryminalnych (na przykładzie twórczości Marka Krajewskiego). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. 2015. № 6. С. 3–7.
9. Bochus K. Wachmistr. Warszawa : Skarpa Warszawska, 2020. 350 s.
10. Bochus K. Wachmistr. Dogrywka. Warszawa: Skarpa Warszawska, 2021. 336 s.
11. Krzysztof Bochus: ludzie pozostają ciągle tacy sami: O sztuce, brudzie i ulicznym uniwersytecie z Krzysztofem Bochusem rozmawia Adam Podlewski. *Pocisk*. 2021. № 59/60. S. 14–19.
12. Zły podoficer: o złu, które kwitnie w czasach kryzysu, Gdańsku noir i bohaterze, który wymierza sprawiedliwość na własną rękę z Krzysztofem Bochusem, autorem Wachmistrza, kryminału, który właśnie się ukazał na rynku, rozmawia Rafał Bielski. *Skarpa*. 2020. № 10. S. 90–92.

Chorni I. V., Chorna V. L. WATSON CHANGES ROLE WITH HOLMES IN THE RETRO-DETECTIVES OF KRZYSZTOF BOCHUS FROM THE SERIES "CAVALRY SERGEANT-MAJOR"

The article is devoted to the work of modern Polish writer Krzysztof Bochus. The novels "Cavalry Sergeant-Major" (2020) and "Cavalry Sergeant-Major: The End of the Game" (2021) are examined; they form a mini-cycle of historical detective stories, which is a prequel to the tetralogy of the writer about the adviser Christian Abel, in which the story of the hero's acquaintance with his faithful assistant cavalry sergeant-major Gustav Kukulka is shown. The novelist uses the same artistic techniques as in his previous retro-detectives. The events take place in a big city (Danzig/Gdańsk); the collision of the novels is based on a mystery that has a double bottom (mystical and realistic), and finally, the driving force of the plot is the hero's love for a beautiful woman. The main difference between the diology and the tetralogy is that in the place of the detective (Abel/ Holmes) is his faithful assistant (Kukulka/Watson), who investigates the criminal offenses by the illegal methods. As a result, the accents in the basic triad for the architecture of novels are changed in a way. The descriptions of local color become more restrained due to the lack of education of the main character. The poeticization of antiquity is found only in those sections where Abel admires the sights of Danzig. The mystical and religious coloring of the crimes does not mislead Kukulka and the hero almost immediately finds a rational explanation for what is happening. The woman, the hero is in love with, is not a fatal beauty who is involved in the crime and has a detrimental effect on the detective, but on the contrary, she serves as a life-saver for him, helping to preserve the humanity. Kukulka, after passing through the hard school of life from an ordinary teenager-thief to a war-torn soldier and non-commissioned police officer and developing his own code of honor, becomes the embodiment of the reader's and author's dreams of a superhero fighting evil, despite generally accepted rules and prohibitions.

Key words: novel, retro-detective, cycle, local color, plot, image, image system, hero.